

ВІДГУК
офіційного рецензента
на дисертаційну роботу

**«НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ І ЗОВНІШНІ ВПЛИВИ В
АРХІТЕКТУРІ ХРАМОВОГО КОМПЛЕКСУ ДУНЬХУАНА
(IV-XIV СТ.)»**

здобувача ступеня доктора філософії
Ван Шижу
з галузі знань 19 – Архітектура та будівництво
за спеціальністю 191 – Архітектура та містобудування

Робота відповідає спеціальності 191 – Архітектура та містобудування. Дисертація здобувача Ван Шижу є важливим теоретичним і практичним внеском в реставраційну і пам'яткоохоронну галузь Китаю. В роботі логічно викладено висновки до розділів і загальні висновки, сформульовано мету, об'єкт і предмет дослідження, визначені завдання повністю розкрито в тексті в чотирьох розділах. Текстова частина доповнена великою кількістю аналітичного візуального матеріалу, виконаного на високому рівні.

Актуальність теми дисертації Ван Шижу полягає в тому, що це один з найбільш ранніх буддійських комплексів в Китаї, яскравою особливістю якого є унікальний поліхромний фресковий стінопис, доповнений храмовою скульптурою, площа поверхонь, вкритих стінописом в техніці клейових фарб по сухому ґрунту, становить близько 45000 м². Оскільки комплекс Дуньхуана формувався з IV до XIV століть, він перетворився на наочну енциклопедію стилів буддійської фрески на території Китаю.

Об'єктом дослідження є храмовий комплекс Дуньхуана.

Предметом дослідження є національна ідентичність і зовнішні впливи в архітектурі храмового комплексу Дуньхуана.

Межі дослідження: хронологічні – з IV до XIV століття, територіальні – Китай, Дуньхуан.

Мета дослідження полягає в виявленні національної ідентичності і зовнішніх впливів в архітектурі храмового комплексу Дуньхуана IV-XIV ст.

Новаторством представленого підходу в дослідженні загальновідомого в світі храмового буддійського комплексу Дуньхуана є те, що авторка розділила застосовані методи дослідження на дві групи – основні і допоміжні, і серед основних методів дослідження особливу роль відвела методу визначальних ознак і методу системно-структурного аналізу, які зазвичай не використовують при дослідженні інтер'єрів, однак застосовують в математиці і урбаністиці.

Такий нестандартний підхід до аналізу інтерерних просторів включно з плануванням і конструктивними схемами святилиць дозволив Ван Шижу об'єктивно визначити прояви національних і запозичених традицій на періодах панування різних династій і як результат вийти на рівень генези планів, конструктивних схем і стінописів та скульптури.

Оцінка обґрунтованості наукових результатів дисертації, їх достовірності та новизни

Наукова новизна роботи полягає в наступному:

«Вперше:

- на основі опрацьованих джерел і натурних обстежень визначено специфіку процесу розвитку планів, конструкцій і образної концепції Дуньхуана на основі поєднання запозичених і місцевих традицій і технік виконання;
- виявлено генезу планів і конструктивних схем, аргументувавши поширення певних типів і визначивши їх специфіку від династії до династії;
- проаналізовано використання традицій стінопису Дуньхуана шляхом їх модернізації в сучасному китайському мистецтві.

Удосконалено:

- методичні підходи до визначення основних технік фрескового стінопису, їх витоки та традиційні матеріали;
- аналітичні підходи до композиційних характеристик стінопису з відповідними прийомами;
- дослідження композиційних, морфологічних та семантичних особливостей традиційної китайської архітектури і її своєрідність в провінції Ганьсу.

Отримало подальший розвиток:

- визначення ступеню регіоналізму в стінописі Дуньхуана».

Оцінка змісту дисертації, її завершеність та дотримання принципів академічної доброчесності

За своїм змістом дисертаційна робота здобувачки Ван Шижу повністю відповідає восьмому рівню Національної рамки кваліфікацій, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. № 1341, що зазначено у п. 5 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44.

Дисертаційна робота є завершеною науковою працею і свідчить про дотримання принципів академічної доброчесності. Дисертація «Національна ідентичність і зовнішні впливи в архітектурі храмового комплексу Дуньхуана (IV- XIV ст.)» є результатом самостійної праці Ван Шижу і не містить елементів фальсифікації, компіляції, фабрикації, плагіату та запозичень. Підтверджено перевіркою на анти плагіат, що використані ідеї, результати і тексти інших авторів мають належні посилання на відповідне джерело.

Дисертація складається з анотацій, словника спеціальних термінів, вступу, чотирьох розділів з висновками до них, загальних висновків, списку використаних джерел і додатків. Це розділи «АНАЛІЗ СТАНУ ДОСЛІДЖЕННЯ І ІСТОРИЧНА ПЕРІОДИЗАЦІЯ ПЕЧЕРНОГО ХРАМОВОГО КОМПЛЕКСУ ДУНЬХУАНА», «МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПЕЧЕРНИХ ХРАМІВ ДУНЬХУАНА», «ГЕНЕЗА ПЛАНУВАЛЬНОГО І КОНСТРУКТИВНОГО РІШЕННЯ ПЕЧЕР ДУНЬХУАНА», «АНАЛІЗ ЕТАПІВ РОЗВИТКУ ОБРАЗНОЇ КОНЦЕПЦІЇ ПЕЧЕР ДУНЬХУАНА І ЇХ РЕСТАВРАЦІЯ», які послідовно представляють порядок дослідження.

У Вступі сформульована актуальність теми дослідження, зв'язок дисертації з науковими програмами і темами, визначено об'єкт і предмет дослідження, мету дослідження і завдання для досягнення мети, наукову новизну і практичну значущість роботи, а також дані про апробацію в статтях і на конференціях. Авторка побудувала своє дослідження за усталеною схемою наукових робіт: в першому розділі вона аналізує стан дослідження проблеми науковцями-попередниками і на основі цього виявляє недосліджені аспекти, досліджує вплив супутніх чинників на об'єкт дослідження, другий розділ за усталеним порядком таких досліджень – це інструмент дослідження за допомогою вибраних методів дослідження, в третьому і четвертому розділах, користуючись розробленим інструментом дослідження, Ван Шижу аналізує і структурує типи планів і перекриттів та стінопису зі скульптурами.

Такий підхід до узагальнення і структурування святилищ, простір яких представлено на різних ієрархічних рівнях, дозволив Ван Шижу отримати новаторські висновки, серед змісту яких виділимо найбільш важливі, на наш погляд, моменти:

1. Вперше на основі методів визначальних ознак і системно-структурного аналізу створено класифікацію основних типів і підтипів планів 309 основних святилищ. Першою визначальною ознакою вибрано геометрію форм, другою визначальною ознакою на основі першої – ступінь поширення певних форм. На їх основі було визначено три групи планів: найбільш поширені, середньо поширені і нетипові мало поширені.

Порівняння ступені поширення типів планів за геометрією довело, що базовим основним на всіх періодах був тип плану з поєднанням більшого і меншого прямокутників (де менший це вівтарна частина квадратної чи

прямокутної форми), який виник на ранньому періоді, максимально розвинувся на середньому періоді і проіснував до кінця пізнього періоду.

2. Визначено по ступені розповсюдження типи перекриттів святилищ.

Найбільш розповсюджені типи перекриттів святилищ:

- печера з перекриттям фу-доу-дін (у вигляді відра) - 252 приклади, зокрема, підтип з перекриттям фу-доу-дін без колони і ніш – 238 приклади,
- печера з клиноподібним перекриттям -35 приклади, зокрема, підтип з клиноподібним перекриттям і з центральною колоною – 18.

Максимальний сплеск будівництва нових святилищ припадає на періоди Суй (52), Рання Тан (63), Золота Тан (71), Пізня Тан (54), але на періодах всіх династій починаючи від Північної Чжоу до Юань домінує тип перекриття фу-доу-дін, який можна аргументувати як головний національний тип перекриття святилищ (так званий скиповий тип перекриття, або «тип відра»).

3. Вперше визначено неспівпадіння в періодах генези планів, стінопису і скульптури. Так, в скульптурі: 1 етап – період розвитку (Північна Вей, Західна Вей, Північна Чжоу (близько 150 років), 2 етап – період розквіту (Суй, Тан) (близько 300 років), 3 етап – період занепаду (П'яти династій, Північна Сун, Си Ся і Юань (близько 460 років). В стінописі: 1 етап – ранній (Північна Лян, Північна Вей, Західна Вей, Північна Чжоу) (близько 180 років), 2 етап – період розквіту і початку занепаду (Суй, Тан, епоха П'яти династій, Північна Сун) (546 років), 3 етап – період запозичень (Си Ся, Юань) (330 років). Отже, тривалість раннього етапу для стінопису і скульптури практично співпадає по тривалості, в скульптурі другий етап – це лише розквіт, в стінописі – і занепад, він довший, в скульптурі третій етап – це занепад, який відзначився практичним зникненням скульптури як жанру, натомість в стінописі третій період іноземного панування – це не зникнення жанру, а просто його трансформація.

Це засвідчує, що дисертація Ван Шижу «Національна ідентичність і зовнішні впливи в архітектурі храмового комплексу Дуньхуана (IV- XIV ст..)» розглядає важливі питання щодо витоків формування храмового комплексу Дуньхуана з поєднанням місцевих і запозичених традицій.

Дисертаційна робота оформлена відповідно до вимог наказу МОН України від 12 січня 2017 р. № 40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації».

Мова та стиль викладення результатів

Дисертаційна робота написана українською мовою. Зміст викладений логічно, грамотно, зрозумілою науковою мовою з правильним використанням специфічної термінології.

Оприлюднення результатів дисертаційної роботи

Результати дисертації були опубліковані. Результати дисертації були опубліковані в 13 наукових працях: в фахових наукових виданнях України – 5 статей, з них 1 у співавторстві, в іноземних фахових виданнях - 4 статті, з них 3 у співавторстві, 4 тези наукових доповідей.

Результати досліджень, які викладені в дисертації, були представлені на 8 наукових конференціях, з них 6 – міжнародних, 2 – загальноукраїнські.

Наукові публікації здобувача містять матеріали авторських досліджень, всі статті написано з співавторами з дотриманням принципів академічної доброчесності.

Про високий рівень обізнаності з темою свідчить велика кількість наукових контактів з провідними українськими, польськими, румунськими і китайськими вченими.

Таким чином, наукові результати, викладені в дисертаційній роботі, повністю висвітлені у наукових публікаціях здобувача та відповідають вимогам п. 8-9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44.

Недоліки, зауваження, дискусійні питання до дисертаційної роботи

1. Деякі ілюстрації планів, розрізів та фресок бажано було б представити не тільки в дрібному масштабі, а й в додаткових таблицях в більш крупному масштабі. Якщо авторка вирішить видати монографію за результатами дослідження, слід замінити деякі фотографії стінописів на більш якісні.

2. На майбутнє було б варто проаналізувати як співвідноситься авторська класифікація типів планів і перекриттів і існуючі китайські класифікації. Варто було б аргументувати текстом і в графічній формі, чому поєднання в одному ряду різних визначальних ознак не дає об'єктивного уявлення про генезу планів, перекриттів і стінописів. В тексті побіжно зазначено, що існуючі класифікації планів поєднують характеристики, які визначають геометрію форм, і інші характеристики (палацова печера, печера Нірвана), однак варто більш аргументувати недоліки такого поєднання.

3. В підрозділі щодо практики реставрації стінописів Дуньхуана детально аналізується існуючий китайський і закордонний досвід, однак немає власне авторської оцінки щодо ефективності цих методів відповідно до отриманих

результатів. На майбутнє на сферу реставрації стінописів і розробки пропозицій з урахуванням сучасних матеріалів і технологій слід звернути більшу увагу.

Водночас ці зауваження стосуються переважно технічного оформлення візуальних матеріалів і містять побажання щодо напрямків подальшого дослідження цієї теми.

Висновок про дисертаційну роботу

Все вищезазначене дозволяє зробити висновок, що дисертація Ван Шижу «Національна ідентичність і зовнішні впливи в архітектурі храмового комплексу Дуньхуана (IV- XIV ст.)», подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 191 – Архітектура та містобудування, є завершеною, самостійно виконаною роботою, містить значну наукову новизну та практичну цінність і є особливо актуальною для проектування нових будівель Китаю з використанням національних мотивів.

Дисертаційна робота за актуальністю, практичною цінністю та науковою новизною повністю відповідає вимогам чинного законодавства України, що передбачені в п. 29 Постанови Кабінету Міністрів «Про затвердження Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)» від 23 березня 2016 р. №261 зі змінами, внесеними згідно з Постановами КМ №283 від 03.04.2019 р. та №502 від 19.05.2023 р., а також п. 6 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44.

Здобувач Ван Шижу заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 19 – Архітектура та будівництво за спеціальністю 191 – Архітектура та містобудування.

Доктор архітектури, професор кафедри
міського будівництва
Київського національного університету
будівництва і архітектури
Народний архітектор України

 М.М. Дьомін

Підпис М.М. Дьоміна засвідчую
Перший проректор КНУБА, професор

 Д.О.Чернишев